

HORNICKÝ SLOVNÍK

Zvláštní výrazy užívané v různých dobách při těžbě a zpracování nerostů
sestavil Dr. Ladislav Jangl

vydal komitét symposia Hornická Příbram ve vědě a technice v roce 1986

<http://www.hornictvi.info/cteni/horslov/horslov.htm>

A

abau	dobývání, těžba / porub, předeck
abcug	srážka peněz, pokuta
ablézovat / se	střídat se ve směně
abšnyt	pracovní úsek, měří se na žlaby nebo dveřeje
adjustovat	nastavit / připravit náložku k odpalu
ajnpruch	zálom
ajnštrych	rozpěra / příčný trám v jámě
akademik	posлуhač Vysoké školy báňské, bergakademik
akord	úkol / práce v úkolu, za úkolovou mzdu
akordant	pracovník, pracující v úkolu
alimak	razící plošina na ražbu dovrchních důlních děl (podle výrobce)
alteman	stařina, opuštěný důl
angličok	špičák s delším želízkiem a kratším topůrkem / pikol
anklopěř	klepač, zaměstnanec oznamující klepáním začátek a konec směny
anpruch	náлом, nález rudy na čelbě / nálezný předeck
anšleger	narážec
anšnyt	týdenní vyúčtování nákladů na důlní provoz
antracit	lesklé černé uhlí o vysokém stupni prouhelnění
aprám	skrývka / odkliz, povrchový lom (oprám)
arčlendr	hornická zástěra, kůže, flek
aufberajtung	úpravna rudy
aufprechtovat	razit komín
aufpruch	komín
aufsicht	dohled, dozor
aufšibr	narážec
aufšlus	otvírka ložiska, žíly

aufveldikovat	zesílit výdřevu
ausér	dozorce
aushýb	porub, výlom rudy, uhlí
auspejt	výnos, zisk
ausvajtovat	poddělávat, rubat pilíř
ausvajtung	rubání pilíře

B

badevetr	lázeňský
bago	žvýkací tabák
bagr	nakladač
bachora	nerovnosti počvy nebo stropu
bajlaga	těsnění potrubí
balvan	velký kus horniny / přisekaný sudovitý kus soli / velký kus hlíny
bank	lávka / část uhelné sloje
banko	vykolejení vozíku
barfl	ruční ventilátor s dřevěnými lutnami
barchan	bavlněná látka s rozčesaným tlustým útkem
barchaník	dělník, který držel barchan při lití cánů (stříbrných prutů)
bas	velký kus uhlí
batina	stará litina
batoh	utržený kus horniny nebo rudy
bazal	velký kus horniny / čedič
bečka	soudek na vodu / stará těžní nádoba
běhač	dělník, který odváží ručně vozíky / odbíhač, vozač
běhoun	běhač / proplástek, proslojek / slabá uhelná sloj
bechyně	skladiště rud / skladiště nářadí
bělka	měkký kaolinický pískovec
bendelruče	spirálový žlab v sýpu
benzinka	bezpečnostní lampa / větérka
beran	vahadlo pumpy / vrtné vahadlo, vrtací páka / posun nárazového splavu
bergajz	lehké želízko
berlice	třmen k otáčení vrtného soutyčí
besídka	sedátko u koňského žentouru

betryb	provoz
bida	uhelný kal
bidlo	trhák k odstraňování výdřevy
bigel	pojistná závora na vozíky v těžní kleci
bindloch	místo pro stojku, jamka v počvě
bintfel	úkryt pro střelmistra / místo, kam lze uhnout před jedoucím vlakem
bixa	objímka ložiska
blátko	rozmočená vrtná moučka
blejno	sulfid kovu / sfalerit
blenda	zástěna u sýpu, aby uhlí nepadalo kolem / saská svítilna
bleskovice	zápalná šňůra
blinda	zaslepený konec vzduchového potrubí
blindort	zakládka
bobina	úzký buben k navíjení plochého těžního lana v jedné vrstvě
bobová ruda	železná ruda v závalcích
bodec	bidlo se železným hrotem k zabrždění žentouru
bodenplech	spodní plech u pánví v solivarech
boračňa	vrtací stroj / bormašina /
bortna	boční fošna ve žlabu / bortový dělník, který přibírá boky chodeb, porubu
bořenina	zával
bosý	neokovaný
bota, botka	kování čepu žentouru / kovaný hrot pažiny kovaná část pěcholu stoupy / vybírací lžice při vrtání
boule	závalek
brabčik, brabec	malá lampička, která se dávala do lucerny zvané klemperna, používali jí odbíhači
brama	hrubý kus, vzniklý válcováním paketrovaného železa
bratrstvo	zaměstnanci jednoho dolu, úpravny
brázda	zářez, zásek ve směru vrstev ložiska / většinou vodorovný /
brechštanga	páčidlo
bremza	brzda
bremzíř	brzdič, svážeč vozíků na svážné
bremsšachta	svážná
brousek	písečný, uhelnatý lupek

brykula	berlice, páčidlo
bryla	velký kus vylomeného uhlí
břidla	břidlice
buben	těžný navíjecí buben / bubnové síto
bubínek	vrátkový válec, rumpál
budování, budunk	výdřeva, výztuž
buchar	hamerní kladivo, beran
bulač	kdo bez omluvy zameškává pracovní směny
bulat	převracet se, bortit se / zameškávat
buleta, bulka	menší brikety
bumelant	bulač
bun	poval / patro těžní klece
bunkr	skladiště / zásobník
bžunda	selhaná rána

C

cabivity	odkud prýští voda
cabrych	ruční síťová třídička rudy
cáchovačka	značkovací kladivo / sešit pro zapisování směn
cáchovna	zápisna, místnost pro shromažďování horníků
cajcl	krátké hloubení (hašpl)
cajger	ukazatel pohybu těžní klece u těžního stroje
cajnhamr	kladivo na prutové železo
cál	palec / délková míra
cálník	dělník plnící měchy vodou
cálovka	měch z volských kůží o objemu asi 72,8 l
cán	prut kovu
cánhamr	viz cajnhamr
capovat	vypouštět ze sýpů
cedírna	huť, kde se oddělovalo stříbro od mědi
cech	báňský majetek / cechovna
cechhauz	viz cáchovna
cechovat	zapisovat směnu
cechovna	viz cáchovna

cechštůbna	viz cáchovna
cehvoda	důlní voda
cejchovat	označovat, značkovat
cejn	prut kovu
cejnař	slévač cánů
cejnová ocel	ocel v prutech
celík, celina	nedotčená část ložiska
celý, celistvý	hornina v okolí ložiska
cementový	obsahující modrou skalici
cent, centýř	závaží, hmotnost
centovina	velké kusy uhlí
cesta	volné prostory v dole
ceva	oblá tyč, do které zabírá ozubené kolo
cimra	výdřeva, dveřej
cimrhajr	důlní tesař
cimrknecht	kožené sedátko, ve kterém byli havíři spouštěni do dolů
cimrlink	důlní tesař
cimrovat	dřevit
cimrštajgr	dozorce důlních tesařů
cimršupna	tesařská dílna
cimrunk	výdřeva
cindr	doutnák, palník
cipant	železný pás na stahování
cirgl	kružítka
cizura	mincovní odstřížek
coska	lehká tesařská sekera
couk, cuk	žíla, žilné pásmo
coukovina	žílovina, žilná výplň
coul	palec / délková míra
cubr	vědro, džber
cuhup	ruční řetězový stroj na zvedání a přitahování břemen / hupcuk
culag	přídavek k platu
cupus	doplatek, kterým těžaři kryli manko dolu vzniklé provozními náklady
cuštont	práce přesčas

cvinga lanová spojka / šroubení na spojování vzduchových hadic
cvitr žula s vtroušeným cíncem

Č

čap plotna zkujňovací výhně
čelba čelo štoly, předek
čelovka náhlavní lampa
čepat nakládat
čepec hlavice
čepýř louč s mnoha neodříznutými třískami
černý obsahující stříbro
červenec načervenalá ruda - wurtzit, ZnS
čírle ruda šedé barvy
čmele dusivé plyny
čočka rudní nebo horninový výskyt čočkovitého tvaru
čubka, čuba zařízení na vytahování zlomeného vrtáku
zarážka důlních vozíků - zakládací klín
čutora nádoba na pitnou vodu

D

dědičný trvale propůjčený
dědičná štola odvodňovací štola s právem na poplatky za odvodnění - jednu devítinu zisku
dej vsázka zkujňovaného železa
dejlování zkujňování
deka strop, odloupaná stropní vrstva
demarkace rozhraní dolových polí
den zemský povrch
denní povrchový
desátek daň z důlních produktů
desátník výběrčí desátku
devátek poplatek na dědičnou štolu
dílo důlní provoz
divoký jalový / bez povolení

dolovina	důlní dříví
domák	odřezek dřeva, který si havíři nosili domů
dovrchně	zdola nahoru
dovrtávák	dlouhý vrták na dokončení vrtu
drabina	žebřík v šachtě
dráha	otvor po jehle v nabitém vrtu horní plocha kovadla, na kterou dopadá kladivo hamru
drancování	bezohledné dobývání nejlepších partií ložiska
dritel	pracovní směna
drn	povrch
drnovka	povrchová voda
drnovačka	motyka ke kopání drnů
drobjazg	drobné uhlí
drobňačka	drobná rudnina
drť	rozdrcená rudnina
dřevek	lignit
dřevič	důlní tesař
dřevjak	dělník, který má na starosti hospodaření s důlním dřevem
dlubka	pouzdro, objímka, nátrubek, zděř
dukla	nevystrojená kutací šachtice / dovrchní překop
duklování	dobývání ložiska krátkými rozrážkami
domino	kousky dřeva podkládané pod železné stojky
dumploch	délková míra
duna	prkno
duršlák	překop
dušák	dusivé plyny
dygnovitý	ryzí, čistý, bohatý
dýmačka	železářská pec
dýmač	dělník u dýmačky
dýmat	vhánět vzduch do pece pomocí měchů
dynk	úkol
dyšák	dusivé plyny
dyza	tryska

E

erbštola	dědičná štola
erkáeska	radiometrická kontrolní stanice (RKS)

F

fafrnka	kroužek na nápravě huntu / ložisko
fach	dřevěná bedna na nářadí na pracovišti
fajerovat	slavit, oslavovat / prudce hořet
fajeršichta	směna za hodinový plat
fajrgeld	odměna za dobu, kdy horníci nemohli pracovat pro nepředvídanou událost
fajsl	mlátek, kladivo / fajslíky - hornický znak
fajtlapa	důlní, který neprošel horní školou
fakle	třísky k podpalu
faktor	pomocník
fal	porub
fál	pažina
fálerc	tetraedrit
fálování	pažení
fankcajk	zachycovač těžní klece na patrech dolu
fantování	utahování, klínování
fáračka	písemné povolení ke vstupu do dolu
fáračky	pracovní oděv
fárání	vstup do dolu, práce v dole
farfule	čtverhrané kusy stříbra, nastříhané z cánu
fárkunst	lezný / stoupací stroj
fárkunstpiň	stupátko lezného stroje
fármo	provaz na svazování vrtáků, které horník nese s sebou do dolu
fárpiň	poval, odpočívadlo mezi žebříky v lezném oddělení
fáršachta	lezné oddělení
fárt	žebřík
fárthák	žebříková skoba, kramle
fártina	bok žebříku
fártový provaz	hlavní nosné lano

fárunk	lezení do dolu / lezné oddělení
fasovat	přijímat z výdejny, skladu
fasunk	příjem, odběr
faul	hniloba / zvětralá hornina
fedrák	odbíhač, pomocník lamače
fédrštreka	těžná chodba
fedrunk	těžba, doprava
fejl	proud vody
fejlovat	čerpat vodu
fejsl	kladivo, perlík, pucka
fela	zapažení stropu nad stojkami
feldbank	výsypný vozík s výsuvným dnem
feldort	čelba do dosud neotevřené části ložiska
felizka	ruda tvrdá jako železo
félovat	čerpat, těžit vodu
fent	klín k utahování stojek
ferdrunk	doprava, těžba
ferdrovka	těžní stroj
ferdrovník	odbíhač
feršlak	překop
ferzac	zakládka
ferzager	selhaná rána
ferton	váhová míra, čtvrt hřivny
fest	tvrdý, pevný
figura	čelba důlního díla
filpas	okov
filort	náraziště, prostor u těžní jámy
filovat	plnit, nakládat
fimol	lámací železný klín
firšt	strop
firtnštros	výstupkové dobývání
firtok	dveřej
flanč	příruba
flašincuk	hever

flec	uhelná sloj / hornina mezi dvěma rozsedlinami
flek	hornická kožená zástěra
flok	identifikační známka horníka
flokovat	přibít kolíkem
floška	důlek, aby na začátku vrtání neujížděl vrták
fofr	větrák
folga	sochor ke zvedání vozů
folovat	plnit vozíky, házet uhlí na pás
forant	předák party
forcir	pneumatický posunovač vozů
forhajer	předák party
forma	výfučna u pece
formajzen	želízko na vybírání strusky z formy
formák	kámen, ze kterého se stavěla forma
formás	zásyp pece, kychta
foročak	vozik na hlušinu / dělník na haldě
forot	zásoba rubaniny
forovat	jezdit s řudou
foršus	záloha na plat
fošna	silné prkno
frajšurp	výhradní kutiště
frajcle	třásně
frátová voda	důlní voda
frcuk	pažení
frisovitý	otravný
fristunk	dočasné prominutí / desátku, odvodu rudy..
frišcap	deska do zkujňovací výhně
frišpajer	zkujňovací výheň
frišpůda	dno zkujňovací výhně
frsoc	zakládka
fršalunk	zabednění
frunkat	rychle házet uhlí / na žlab, pás ..
fryše	ruda světle měděcovatá
fucíř	čerpač důlní vody

fucovat	nabírat vodu do měchu
fuček	hadice na přívod tlakového vzduchu na pracoviště
fudrnost	těžba, doprava / chodbice, sledná / pracoviště, porub
fudrovní štola	hlavní těžní štola
fudrýř	dělník u dopravy rudy
fuka	spára
fukač	důlní plyn / rozptylovač kamenného prachu
fukar	ručně poháněný ventilátor
funcna	olejový kahan
funktub	nálezna jáma
futr	ohnivzdorná vyzdívka pece
futrál	pouzdro
fuzit	vláknité uhlí
fynt	dřevěný klín mezi stropnici a strop
fyřt	strop

G

gagát	druh hnědého uhlí
gazy	třaskavé plyny
gdynař	ten, kdo projednává úkol
gdyně	úkol
gegenhandler	kontrolor
geltag	výplata
geštengi	žlaby do nízkých slojí / soutyčí, táhla, míhadla
geveltikovat	zmáhat
gezenk	svážná, úpadnice
gichta	vsázka do pece / vsázkový otvor
glajchat	srovnávat, uhlazovat
glajs	kolejnice
glanc	galenit
glejt	klejt
golem	lokomotiva TLD
gracka	hřeblo, škrabka
grád	patro, obzor

grán	váha drahých kovů / prubířská
graňování	vystužování porubů
grejple	krupky
grub	ruda nevalné jakosti
gruchman	střelmistr
grundsól	práh, pražec
grundštreka	směrná třída
gruntholc	dřevěná podložka pod stojku v měkké počvě
grip	topůrko
guldanec	proustit
gumpa	úpravárenské mísidlo
gurta, gurtbant	ochranný, pojistný pás / gumový dopravní pás
gvaldykovat	zmáhat
gvarejn	prubíř
gverk	těžař, podílník dolu
gveršlák	překop
gzumpa	strouha na odtok vody / šachetní jímka

H

hadry	vadné stojky
hajcman	železná výztuž / podle výrobce /
hajr	lamač
hák	ostrý ohyb sloje, žíly
halda	odval, hromada materiálu
haldář	zaměstnanec na vyvážce hlušiny
haldiště	místo pro haldu / právní nárok na místo pro haldu
halma	topůrko, násada
halt	hodnota, obsah
hamerník	majitel hamru / obsluha hamru
hamerní výheň	zkujňovací pec
hamr	strojní kovárna
hamrplech	kování na pěcholech stoup
hamršmíd	pomocník hamerního mistra
hamulec	brzdič důlních vozíků

handpajsl	malý perlík
handštán	ukázkový kus rudy
handštrych	rozpěra
hant	nadloží
hantolec	rukojeť
hašlerky	brikety z uhelného prachu a drti
hašpl	vrátek, rumpál / slepá šachtice, hloubení
hašplíř	pracovník u ručního vrátku
hašplovat	vytahovat ručním vrátkem
haubina	starý typ sbíjecího kladiva
haupíň	lešení, ochranný poval
hauptdynk	hlavní úkol
hauptkonk	hlavní žíla
hauptštreka	hlavní štola
haur	ten, kdo na hamru nakupoval dřevěné uhlí
havírna	hornický stav / šachta, důl
havíř	rubáč, lamač
havirščoky	pracovní oděv
hažovat	kutat, hledat rudní ložisko
hebel	řídící páka u strojního vrátku
herle	vačka
hejič	kontrolor mincovních polotovarů
hejpánek	ohlubeň jámy
hejzelna	topůrko
helfer	pomocník
hendle	držadla
henk	závěs, závěsné oko
henkovat	zavěšovat / spojovat důlní vozíky
hert	pec na rafinaci stříbra / úpravárenský splav nístěj vysoké pece / výheň
hever	zvedák
hilfka	pomocná kolej
hilfštempel	pomocná stojka na posílení výdřevy
hlásný	ohlašovatel směny (anklopěř)

hlava	širší konec klínu / ostří ručního vrtáku nejvýše položená část sloje nebo žíly / čelba - shlaví horní konec svážné / pracovní hlava stroje
hlavatka	tesařská sekera
hlavík	u úpravárenského splavu nakloněná deska pro rozvod vody a kalu
hliňák	dělník, který kopal hlínu pro doly
hlubina	podzemí
hlušina	nepoužitelná hornina
hnací pec	pec na oddělování stříbra od olova
hnání	zapažování / ve skále vysekaný otvor pro břevno
hnát	razit chodbu / uvádět do provozu / oddělovat stříbro od olova uvést do chodu vysokou pec
hnízdo	nepřavidelně uložená ruda / otvor pro stojku ve skále
hodina	úhlová míra na hornickém kompasu
hodit	odtrhnout kus skály
hofmistr	správce horního revíru
hofrát	přednosta horního závodu
hokejka	dozimetr
hokovat	kontrolovat váhu mincí
holunk	sedlo na horní straně stojky, kam se opře stropnice
hora	terénní vyvýšenina / dolové pole / důlní revír
hormistr	správce dolu
hornice	perkytle, hornický oděv
horní	dřevo azbest
horník	majitel důlních podílů / každý zaměstnanec dolů / důlní dělník
horní regál	právo panovníka na výhradní dispozici s ložisky drahých kovů
horní revír	oblast, ve které se vyskytuje ložisko ve větším rozsahu
hornišť	hornina / ložisko
houska	slitý kus roztaveného kovu
hráň	hranice z krátkých trámů od počvy ke stropu jako výstuž
hranice	konstrukce, ka které je zavěšen nárazový splav
hrouda	železo z kusové pece
hrubačka	hrubé kusové uhlí
hrud'	dolní část přední pecní stěny kusové pece / dýmačky
hřbet	zesilující žebro na lopatě / zadní kámen v podstavě vysoké pece

hřeblo	škrabka, pohrabáč
hřivna	jednotka váhy drahých kovů
hubený	chudý, s nízkým obsahem užitkové složky
hůl	prutové železo
hunčař	odbíhač
hunt	důlní vozík
huntmistr	údržbář důlních vozíků
huntštosar	odbíhač
hutman	dozorce
huťmistr	správce huti
hýle	dřevěná korba vozu
hysna	objímka, dutinka

CH

chlapec	hornický učeň
chlipět	prosakovat
chodba	štola, třída, čelba
chodbice	podřízená štola, určená k něčemu jinému než chůzi
chodbicování	způsob dobývání šachovnicově raženými štolami
chodník	chodba, štola / prkna, položená na pražcích
chudý	s malým obsahem užitkové složky
chvostové kladivo	hamerní kladivo, jehož topor tvoří dvojjzvatnou páku
chybat	házet uhlí lopatou na pás
chytit	podepřít výdřevou, vyzdívkou

I

ibrprůch	komín, ražba nahoru
----------	---------------------

J

jadrný	bohatý / ruda
jádrovák	dutý vrták pro odběr vzorků / vrtné jádro
jalovina	hornina neobsahující užitkovou složku
jalový	bez užitku
jáma	šachta, svislé důlní dílo

jamař	údržbář jámy
járek	stružka, kterou vytéká z pece struska
jehla	pažina, součást hnané výztuže
jehlice	měděná tyč na vytvoření otvoru pro doutnák v ucpávce při odstřelu
jehlování	vhánění jehel do horniny, štětování
jílovat	vypírat zlato z náplavů
jitřní žíla	žíla východního směru, 6 h
joch	břevno

K

kaban	shluk, peň
kačena	brzdový kotouč
kadlub	slévací forma
kahanec, kahan	hornická lampa
kajl	klín
kajlovat	pracovat klínem
kalhoty	do vidlice rozvětvená roura
kalpak	úřednická parádní čapka bez štítku
kama	ozub, zářez v rozpínkové stojce
kamencárna	závod na výrobu kamence
kamerlik	vylámaný prostor pro vrátek
kamínek	sloučenina kovu se sírou / hutní kamínek
kamínkování	tavení olověného kamínku
kamp	tvrdá hornina uprostřed měkké / zčásti od stropu uvolněná hornina, hrozící sesutím
kanapas	břidlice
kanelové uhlí	svíčkové uhlí
kaňk	rudní žíla
kaňkoví	výplň žíly
kapa	stropnice / topůrko, násada
kapela, kapelka	mistička na čištění zlata
kapice	stropnice
kapsa	malý měch na vynášení rudy
kapsle	rozbuška

kapucín	měkké hnědé uhlí
kára	kolečko
karát	váha drahých kamenů
karbová ocel	ocel na výrobu sekáčů
karby	kuřavka, zvodnělé písky
karovat	vozit v kolečku
kasa	bratrská pokladna
kasír	pokladník
kasírovat	propustit z práce
kaslík, kastlík	dřevěná bednička na nabírání drobného uhlí
kašket	vysoká parádní hornická čepice
kašna	poval, lešení / hráň
kašnař	dělník, stavějící kašny
katr	záklopka komína na odvod kouře / mřížové dveře / síto v úpravně
kátro	zpětný ventil
kavna	šachetní budova, nad ohlubní
kaz	rozsedlinka uhelné sloje
kdyně	úkol
keň	peň, shluk / suť
kfant	velký kus horniny
kfel	výroba
kfír	šachetní věnec, roubení
khenk	závěs, oko
kibel	okov, kbelík
kiln	pražící pec na kyzy
kilof	špičák / švancara, slavnostní hůl
kilverk	chladící věž
kiplora	výklopný neckovitý vozík
kipovat	vyklápět
kirfira	předák party
kisňa	bedna / důlní vozík
kitla	kabát hornické uniformy / kitle
kivat	rychle pracovat
klabovat	vymazávat dřevěné komíny hlínou, aby neměly falešný tah

klabverk	mazanina
klafder	velký kus uhlí
klajz	koleje
klamra	tesařská skoba
klanc	galenit
klandr	zábradlí
klaničák	vůz pro dopravu dřeva a tyčovin
klápet	dřevěná kulatina / velký balvan soli
klapetek	malý odřezek ze stojky
klarit	pololesklé uhlí
klasírování	třídění podle velikosti / v úpravně
klást	usadit mezník / vymezit polohu dolové míry / ukládat
klauptyš	přebírací stůl v úpravně
klaznovat	vybírat čistou rudu z hlušiny
klej	asfalt
klejt	oxid olovnatý
klepec	lešení před čelbou
klepeto	část ojnice, táhla / součást nakladače
klesnit	prosekávat špičákem
klícková výstuž	výstuž vyrubaného prostoru ve tvaru krychle
klika	rukojeť k otáčení vrátku / páka, převádějící rotační pohyb na přímočarý pravoúhlý ohyb žily
klikaup	Glück auf - hornický pozdrav - Zdař Bůh
klínování	trhání skály klíny
klívr	povlak rudy
klobouk	kryt sháněcí pece / železný klobouk - zvětralý výchoz ložiska výlomek horniny ve tvaru homole / ochranná stříška nad těžní klecí
klon	spojka kliky s hřídélí
klopačka	věž s dřevěným ozvučným prkénkem k vyhlašování směn
klopejzna	držák táhel vodotěžního stroje
klopíř	dělník, vyrábějící polotovary mincí
klopovat	přebírat haldy
klopy	ruda vybraná z hald
klouznit	doutnat

kluft	prubířské kleště
klunkerpartyja	parta starých horníků
knechtova kože	měch na ruční čerpání vody
kňoury	drátové stříbro
kobka	domek horníka
kobyła	nadhazovací kladivo v hamru
kocábka	truhla, ve které se vozila ruda v dole
koliba	výklopný důlní vozík
kolotoč	otočný přebírací stůl
kolovrátek	cívka na lanko důlního měřiče
komín	svislé mezipatrové důlní dílo
komínovat	razit komín / vypadávání horniny ze stropu
komora	velká vyrubaná prostora
komorování	způsob dobývání komorami
kompost	kompas
konk	žíla
konkovina	žílovina
konštýř	dělník, který lil vodu na železo v hamru
kopna	stropnice
kopňak	kulatina na stropnice
kopyto	forma na odlévání desek
korb	komín na větrání
koreček	součást nakladače
korfule	mincovní odstřižky
kornout	kožené těsnění pístu pumpy / korpus válec, na který se navíjí lano vrátku
koruna	ostří vrtáku / střecha těžní klece
korunáč	korunový vrták
koří šíny	profilové železo
koš	dutá míra na uhlí / součást drtiče
košt	vyúčtování důlního provozu
kotlina	propadlina / uhelná pánev
kouty	zbytky rudy po úklidu
kovadlo	kovadlina pod hamerním kladivem

kovářiček	permoník
kovkop	havíř v rudném revíru
koza	klaničák / podstavec na řezání dřeva / motorový vůz OKD
kozlík	stojan ruční vrtací soupravy / formovací rám ve slévárně zajišťovací součást stavidla
kože radšachetní	velký měch z volské kůže ke strojní těžbě rubaniny nebo vody
kožedržec	ten, kdo držel kože při plnění
kožošvec	výrobce koží
krac	škrabka, hrablo
kracfír	poddozorce, poddůlní
kracle	škrabka, hrablo
kragel	postranice důlního vozíku
krajboch	droba
krajc	stojka, která nestojí v páru
krajcštreka	křížovatka důlních chodeb
krajčák	druh špičáku
krajina	prkno s kůrou na jedné straně / část žíly v nadloží nebo podloží, které se přibírá později
krajzna	geoda, drůza
král	surový kov po tavbě / jádro milíře
krampa	hřeblo, hrabačka
krancetla	nemocenský lístek / doba nemoci
kranšichta	denní sazba nemocenského
kratce	škrabka, hrablo
krátče	rozpěrka
kratečka	vyškrabovačka drti z vrtu
krauboch	droba
krček	spojovací štola mezi dopravní chodbou a komorou
krejfle	krupky
krenfajer	výheň na zpracování strusky
krně	žlab, koryto, stružka
krobštán	železná tyč s oky na obou stranách
kročej	délková míra
krogn	nástavba

krok	porubu postup za jeden pracovní cyklus
krokvička	sloupek u kahanu, stojánek
kronpor	korunový vrták
kropič	zaměstnanec, který kropí uhelný prach vodou
kroupa, krupka	drobná zrna rudnin
kroužek	okrouhý kus loje do kahance
kruchost	schopnost rozpadat se na kousky
krumpus	háček, na kterém je upevněno táhlo pumpy
krupice	velmi drobné uhlí / drobná frakce při třídění
krupové železo	hrubé tyčové železo
krušec	tetraedrit / vzorek rudy
krušek	směs křemene a sulfidických rud
kryka	hůl, berlice / škrabka
kryst	lešení
křídlo	odbočná chodba
kříž	místo, kde se kříží rudní žíly laťový kříž - výstražné znamení nebezpečných prostor těž větrný kříž - zařízení, zajišťující oddělené proudění vtažných a výdušných větrů na křížovatkách
křížák	křížový vrták / výstuž křížení důlních chodeb
ksenk	hloubení
kšandy	popruh na tahání důlních vozíků
kštel	podstava vysoké pece
kštelovat	stavět podstavu vysoké pece
kukla	část dýchacího přístroje, kryjící obličej
kuks, kukus	důlní podíl - "akcie"
kukuk	lucernička, která se stavěla do lampy zvané plenta, používali učňové
kule	kroužek s hákem na spojování důlních vozíků
kulmistr	v hamru hospodář s uhlím
kušitr	v hamru přiděloval uhlí k pecím
kumpast	kompas
kumpěloř	vedoucí umývárny
kunst	vodotěžný stroj
kunstamt	správa stavebního a strojního odboru

kunstofftr	obsluha vodotěžného stroje
kunstmajstr	stavitel vodotěžných strojů
kunstštajgr	dozorce vodotěžných strojů
kupelketa	řetězová spojka na spojování důlních vozů
kuple	ozdobná spona
kuplunk	spojka na lokomotivě / spojka na zavěšování na lanové dráze
kuprový kamínek	struska s obsahem mědi
kuřavka	tekoucí písek, zvodnělý písek
kusovina	hrubé uhlí
kutací	průzkumný
kutiště	výhradní území tvaru kruhu o poloměru 425 m, kde je povoleno vyhledávat vyhrazené nerosty
kux	kukus
kůže	těžní měch / hornická zástěra, flek
kvarc	křemen
kvartal	čtvrtletí
kvartování	rozdělování vzorku na čtvrtiny pro lepší homogenizaci / v úpravně
kvečverk	drtič
kveltykovat	zmáhat
kventl, kventlík	váhová jednotka
kvercedule	soupis těžařů
kverk	těžař, báňský podnikatel, majitel kuksu
kverský	těžařský
kveršlák	překop
kvint	závit
kychta	vsázkový otvor vysoké pece / vsázka do pece
kylop	špičák
kypr	výklopník
kysíř	odlévač cánů
kytle	hornická blůza
kyveláž	tybingová výstuž
kyvle	okov, kbelík
kyz	pyrit / obecný sirník kovu
kýza	hřeblo

kyzkomora

uložiště kyzu

L

ládovák

nabiják

ládovat

vkládat do vrtů nálož / nakládat do důlních vozíků

ladunk

nálož trhaviny ve vrtu

lágr

ložisko hřídele / ložisko nerostné suroviny / lyžina

lajstunk

výkon / doplatek k dennímu platu

lajtunk

elektrické vedení / potrubí

lamač

razič

lamgrub

hliniště

lán

délková míra

lanštok

nabiják

lantruk

horský tlak

lást

forma, kopyto

látro

délková míra

latroch

větrací šachtice

latrošník

údržbář latrochů

látrovka

měřičská lať s látrovým dělením

lauf

patro, obzor, horizont / chodník, lávky

laufek

mezipatro

laufr

odbíhač

laufšprác

pražec, rozpěrka

laufštajgr

patrový dozorce

lauch

patro, obzor, horizont

lavice

uhelná sloj se skládá z několika lavic oddělenými od sebe vrstvami jílu

lávka

prkna položená na rozpěrách nad počvou štoly

lávkování

způsob dobývání mocných slojí, kdy se jednotlivé lavice dobývají samostatně s postupným předstihem

lažidlo

žebřík

lednice

prostor pro vodní kolo / chladič důlních větrů

lédršprung

přijímání do stavu hornického, skok přes kůži

ledyšichta

placený svátek

lehká kyčta

slabý zásyp pece

lech	kamínek, hutní sirník
lekování	spárování
lénhavíř	držitel druhotné propůjčky
lénšaft	druhotná propůjčka
lenta	horizontální pás žíly při výstupkovém dobývání
léra	měřidlo rozchodu kolejí
lérhajr	hornický učeň
lérpogn	šablona
les	dřevo pro doly
lesk	duhové barvy při shánění stříbra
leš	mour, uhelná drť
letek	drobný prach z černého uhlí / odrůda jílu
letnklupta	jílová rozsedlina
letnvand	posunutí uhelné sloje
letr	třídička v úpravně
levný	měkký
lezec	důlní dozorce / montér těžní věže
lezení	fárání / lezné oddělení
lezna	lezné oddělení
lezné	poplatek horního úředníka za prohlídku dolu
ležak	vodorovně uložená sloj / ležaté podloží
licna	pramen lana / lanový vodič
lifergelt	poplatek za doručení zásilky
lignit	nekvalitní hnědé uhlí
liha	páka na zvedání důlních vozíků
lichtloch	světlík, větrací šachta
lijovitý	podložní / šikmý s malým úklonem
lina	lano spletené z jednotlivých pramenů
lint	podloží
lintový	podložní
list	tenké desky z horniny / tenký plíšek kovu
liščí pec	plamenná pec
liška	sopouch v plamenné peci
lišnička	ploché železo na zpevnění náprav huntů

litloch	světlík
litý	odlévaný / celistvý
loga	poloha, vrstva horniny
logloch, lukloch	otvor na odpichování strusky
logry	pražce
locher	průbojník
lochovat	prorážet
lojovina	jalovina
loket	délková míra
lomit	rubat
lón	výplata, mzda
lóncetl	výplatní páska
lopata	železná deska hřidelového čepu
lor	vyvařování černých stříbrných mincí na bílo
lora	důlní vozík, kiplora
lozovat	střídat ve směně / přistupovat do těžarstva
lozovitý	sypký
lozument	ubytování
lozuňk	vytažení rudy nebo vody měchem / objemová míra
lub	okraj síta
lufthašple	pneumatický vrátek
luftšachta	větrací šachta
luftštreka	větrná chodba
lůn	mzda
lůnhavíř	havíř v časové mzdě
lunt	doutnák
lupáč	druh plechu
lusrajta	mourová trhlina v ložisku
lutna	větrací potrubí
lyžina	kolejový nástavec pro pojezd důlního nakladače
lžíce	nádoba na přísady při tavbě / lžicový vrták / lopata u nakladače

M

magacinér	skladník
-----------	----------

magnetka	magnetit
majzlík	sekáč dlátový vrták
makšajder	důlní měřič
mančaft	osazenstvo dolu
manerc	ručně upravená ruda
marast	bláto
markovňa	místnost, kde se vydávají evidenční známky
markšadování	vyměřování dolů
markšajdka	měřická kancelář
markšajdr	důlní měřič
markštan	mezník, hraniční kámen
maršalštupa	měřická značka
marštalíř	podkoní
masa	žáruvzdorná hlína slévárenský písek
mastnice	jíl
mašina	stroj
našinka	vrtací stroj důlní lokomotiva
mašinkář	horník, který vrtá strojem strojník těžního stroje sazeč v úpravně řidič důlní lokomotivy
maur	zed'
mazání	vymazávání jílem
mázlík	sekáč
mečík	příčka žebříku
medvěd	hrouda železa
mechanika	strojní dílna
měkkčina	měkká hornina
měl	jemně rozdrcená hornina
mělčina	hořejší část dolu
měna	královský výkup drahých kovů
metergedinge	úkolová práce podle délky

letrovka	metrová měřická tyč
mez	hranice dolových měř
meziměří	přebytek
míhadlo	táhlo pro přenos výkonu
minckomora	mincovna
mincmistr	správce mincovny
mintloch	ústí štoly
misa	vyloupnutý kus horniny ze stropu
miska	část kahance, ve které je lůj nebo olej
mítač	narážec
mitl	celina proplástek
mitloch	zesilující stojka ve dveřech
mitlort	mezipatro
mjelačka	kladívko na zkoušení pevnosti stropu
mlátek	kladívko
mluvnice	hlásná trouba
mlýnkování	způsob dobývání nálevkovitým přibíráním stěn komína
močidlo	jímka na vodu na nárazišti šachty
mourák	lícni kámen
mourař	důlní zedník
mourunk	zakládka stěny
mrtvé uhlí	sloj, na kterou přestal působit tlak nadloží
mulda	pánev, kotlina, příkop
mundŕ	hornický stejnokroj
muntloch	ústí štoly, ohlubeň jámy
murovat	zdít
mutovat	žádat o propůjčku
mydlák	málo hodnotné uhlí

N

nadlom	ražba komína
nadloží	vrstvy nad ložiskem
nádobí	nářadí

nadsítné	co nepropadlo sítem úpravny
nafárat	narazit
náklad	finanční prostředky na provoz dolu
nákladnický	těžařský
nákladník	kverk, těžař
nalezač	ten, kdo našel ložisko
nálom	užitková nerostná surovina
námětek	prkno, přidávané z boku ke žlabu, aby z něj nevytékala voda
napošťák	dělník u zkujňovací výhně
napravit	změnit směr zahájit ražení
náraziště	manipulační prostor na styku jámy s důlním patrem
narážet	zajíždět s vozíky do těžní klece
nářez	týdenní vyúčtování provozu
nasazovat	znovu se objevovat po vyklínění
nasedlat	obsypáním zvýšit ohlubeň jámy
necičky	náčiní pro ruční odklizení rubaniny prospekční náčiní
neodplatný	ztrátový
níroví	ledvinovité návalky v žíle
nístěj	ohniště pece
nochtynk	to, co zbylo po starých těžařích
nos	patka, kterou klec dosedá na stavítka
nosák	špičák na měkkou horninu
numero	osobní číslo havíře
nůž	nástroj k vybírání písku z formy

O

oberhajer	přední dělník, předák
obchůzka	prohlídka dolu štola ražená okolo závalu
obléz	puklina
obložit	obsadit důlní dílo dělníky
obr	naddůlní
obramt	vrchní báňský úřad

obrhaier	poddůlní
obrperkrát	vrchní báňský rada
obrštajgr	vrchní dozorce
obruba	okraj žíly
obsec	ústup, schod
obšichta	proplástek
obtajch	hloubení
obtajchpíň	poval na hloubení
obtínat	začínat rubání od nové prorážky obejít zával v porubu
obval	prohlubeň na povrchu, vzniklá poddolováním nebo propadem půdy kolem zabořené jámy halda nasypaná kolem jámy
obvedení	důkaz o opuštění dolu novému nájemci
obzajtnut	zašpičatit stojku
obzor	patro dolu
ocásek	zadní konec kovadliny hamru
očko	zrnko nebo lupínek rudy v hornině
odbíhat	odvážet
odbíhač	ten, kdo odváží - hunty, kolečka..
odbírka	kontrola plnění úkolu
odevstalý	od pevné horniny odtržený, ale zadím na původním místě drží
odhon	skluz
odjůmač	ten, kdo na povrchu z klece vyráží vozíky
odkajlovat	klínem odtrhnout
odkaliště	nádrž k usazování kalu z úpravny
odkliz	odstraňování skrývky lomu povrchová těžba uhlí povrchový důl výsypka hlušiny
odklonný	protiklonný
odkor	slabé prkno s kůrou
odlupek	nepevná, slabá vrstva horniny pod pevným stropem spadlý kus horniny ze stropu
odmrsk	odboční žíla
odnož	odžilek, odslojek

odpaření	opad
odramovat	odklízet, skrývat
odrazit	odepnout těžné nádoby vyrazit vozíky
odrážka	přibírka stropu nebo počvy nárazník hamerního kladiva
odrubky	odpad při rubání
odrubové dobývání	pilířování s výstupkem
odsábrovat	odklidit
odsednout	postoupit dále na čelbě
odslojek	oddělená část sloje
odstupek	plošina vybudovaná na svahu
odsun	doprava těživa z porubu na hlavní třídu
odšramovat	otlouci, sbít
odštercovat	uklidit, vyčistit
odval	halda, výsypka
odvaliště	místo pro haldu
odžilek	odbočná žíla, odmrsk
ohlubeň	ústí jámy
ohňář	ten, kdo proměřuje důlní větry
ochoz	pomocná štola
oklepat	klepáním prozkoumat kvalitu stěn a stropu
okov	těžní nádoda
okrsek	území výhradního kutiště
onpruch	nálom, objev rudy
opálka	objemová míra
opeření	bednění proti opadu horniny
opíchat	bodcem zkoušet pevnost výdřevy
oprám	povrchový lom
optajch	hloubení
orámovat	otrhat natržené kusy horniny
orgel	dlouhá stojka stojkořadí
ort	pracoviště, čelba, předeck
ortík	chodbička po vyrubaném odžilku

ortvajs	chodbicování
osednout	zůstat vězet v šachtě
osnova	projekt budoucího rubání sloupy, mezi nimiž se pohybují pěcholy stoupy
oškrť	nástroj k osekávání vyzdívky pece hrot sbíječky
oštufovat	odebrat vzorek vysekat značku
oukolník	dělník, pracující v úkolové mzdě
ouloch	navazování opotřebovaných částí nástroje
oušrám	rýha způsobená šramáním měkká vrstva na obrubě žíly
outinka	sekáč k odsekávání železa
ovrubeň	ohlubeň
ozokerit	zemní vosk

P

pachole	hornický učeň příčka u huntu podpěra hamerního kladiva pneumatická vzpěra
pacholek	dolový pomocný dělník v dole
pajadlo	hráň, která zůstává v závalu
paket	svazek různých druhů ocelí, určený ke kovářskému svaření
pakunk	těsnění, ucpávka materiál pro výplň prostoru mezi stropem a výstuží
palanda	poval, lešení
pálavé uhlí	nespékavé černé uhlí s vysokým obsahem těkavých složek
palec	délková míra ozub palečného kola (předchůdce ozubeného kola)
pálení	ražení pomocí žárové práce (sázení ohněm) zuhlování dřeva v milíři
pálený	ohněm čištěný
paleta	nemocenský lístek
palice	velké kladivo, pucka
palička	hrouda železa při napouštění v peci
pálit	sázet ohněm

	čistit plamenem zuhlovat dřevo v milíři odpalovat nálože
palný, palní	střelmistr
pancíř, pancér	ocelový dopravní pás
pánev	ložisko, oko ojnice nádoba na usazování a odpařování roztoků rozsáhlá terénní proláklina, kotlina uhelný revír forma na lití kovu
panenka	podpěra sedátka na koňském žentouru u promývacích žlabů špalík, rozdělující vodu hydraulický zvedák
panské	záloha na mzdu
paňskuvka	směna za hodinový plat
pant	spona, závěs obručové železo
pantofel	podložka pod stojku v měkké hornině
papuče	podložka pod stojku v měkké hornině
pár, párek	dvě stojky, spojené stropnicí šachetní věnec, roubení
paráda	slavnostní hornický průvod
paralelstreka	souběžně vyražená štola, s hlavní štolou spojena prorážkami
parta	pracovní skupina
parták	předák
pásmo	žilné pásmo, pruh rudních žil měřická pomůcka
patka	výčnělek skalní stěny při jejím úpatí kovový výčnělek, kterým se staví těžní klec na stavítka podložka pod stojku v měkké hornině spodní část kardoxové nábojnice
patro	obzor, horizont, etáž
patrona	nálož, náložka
paugelt	odměna za úpravu pecí, kterou dostávali čtvrtletně hamerní mistři
pavovat	dolovat
pažení	dřevěné vystužení, bránící sesutí horniny
pažina	materiál na pažení
pažnice	bezešvá ocelová trubka, zapouštěná do vrtu pro jeho zpevnění

pecka	podlouhlý oválný kus rudy nebo nerostu kus velmi tvrdé horniny
pěchol	drtící tyč u stoupy
pěchovka	hlína s mourem z dřevěného uhlí k vymazání železářské pece
pemrlice	kladivo k ručnímu roztloukání rud kladivo k práci se želízkiem
peň	rozměrné geologické těleso přibližně kruhovitého půdorysu
percoch	dušnost, silikoza
perkfest	pilíř poslední díl porubu před chodbou
perk	jalovina tvrdá skála
perkajst, permoník	skřítek, duch hor
perkajzn	želízko, sekáč na násadě
perkamt	horní úřad
perkář	zakladač
perkfest	celina
perkman	havíř, horník
perkmistr	správce dolu, horní oblasti
perkoví, perkovina	rubanina jalovina
perkovice	měch na těžbu jaloviny
perkrát	horní rada
perkšvert	slavnostní hornický kord
perkvanty	oděv horních úředníků
perkverk	důl, důlní revír
perkytle	hornická blůza
perlík	těžké kladivo
perník	ztrouchnivělé dřevo šprýmař
pero	profilově zaříznutý konec dřeva, pro spojování pero-drážka železný plát na konci hamerního kladiva, za který berou vačky hamerního hřídele
peršul	horní škola
pes	odřezek ze stojky

pěšuňk	svah, sklon
pik	sbíječka
pika	špičák
pikovat	pracovat se sbíječkou
pikovačka	sbíječka
piksa	ložisko pro topor hamerního kladiva
piksensajl	obrtlíkový sloup
piksla	malá truhlice na dopravu uhlí zbytek vrtné díry po odpalu
pikslovat	dpravovat uhlí v pikslích
pilíř	uhelný blok, vzniklý rozdělením ložiska soustavou chodeb ochranný pilíř - nevydobytá část ložiska, ponechaná jako ochrana / jámy, proti průvalu vod
pilířování	způsob dobývání, kdy se ložisko rozdělí chodbami na pilíře, které se potom jednotlivě dobývají
piloch	lůžko, dlab, pro rozporu, stropnici
pína, píně	poval, lešení
pingl	ranec, svazek
pinka	propadlina po dobývání
pinloch	lůžko
pinsajl	nosný sloup stoupovny
písčík	tekutý písek
písečňák	pískovec
písek	hrubá moučka v úpravně
píšťala	zbytek vývrtu po odpalu tryska
plac	nádvoří dolu
placka	uhlí, rozpadající se na ploché kusy kotouč surového železa
placmajster	dozorce, řídící práce na nádvoří dolu
plajger	ventil na vzduchovém potrubí, u přípojky na hadice k jednotlivým strojům
plamenice	plamenná pec
plán	komora, ve které se rube uhlí
plaofen	zkujňovací pec
plaskura	plochý kámen

plást	vrstva uhelné sloje
plaščina	polovina podélně rozříznuté kulatiny, užívá se jako stropnice
plášť	obal
plavič	dělník v úpravně na rozplavovacích žlabech
plechařky	nůžky na plech
plechhamr	hamr na plech
plechmistr	mistr v plechhamru
plechšmíd	klempíř
plena	plíšek, oddělující se od špatně zpracovaného železa plíšek, oddělující se od úderové části nástroje
plenič	dělník, který odstraňuje výdřevu v prostorách, určených k zavalení
plenit	rabovat ložisko odstraňovat výdřevu po úderu se rozpadat na plíšky
plent	sfalerit
plenta	svítilna používaná učni přepážka k usměrnění důlních větrů
plik	lesk čistého stříbra hrouda čistého stříbra, železa
plnič	dělník, plnicí měchy
ploce	velký klín
plocek	kladivo, používané v huti
plochá žíla	žíla směru h 10 až h 12
plot	stojky za sebou, stojkořadí
plotna	železná deska deska mezi kolejnicemi na křižovatce deska za bagrem, pro výměnu vozů
pluh	dobývací stroj, odlupující pruhy uhlí z uhelné stěny
počtář	zařízení na kontrolu počtu zásypů pece
počva	podlaha chodby
podání	propůjčka důlních měř
podbíjet	podtlačováním materiálu stavět do správné polohy
podbrázdit	podsekat uhelnou vrstvu brázdou, aby se dobývané uhlí snadněji rozpojovalo
poddělavka	dobývání uhelné vrstvy vespod dobývané části ložiska
podehnat	podepřít výdřevou

podestýlka	dřevěný umělý strop umělá podlaha
podchytit	podepřít strop
podloží	hornina pod rudním tělesem
podložka	rozpěrka, pražec, polštář třídící a roztloukací plotna nerostná zrna na dně sazečky
podmol	chodby v pyropovém šterku
podradšachetník	odbíhač, který od hašplů dopravoval rudu na náraziště jámy
podsednout	vyrazit štolu pod důl, do prostoru dolu
podsevky, podsívky	sítem propadlé zrno
podstavník	podvozek dopravní plošina na svážné
podšmelíř	pomocný dělník při svislé dopravě
podšramat	podbrázdit
poddůlní	podřízený důlní dozorce
podvlak	prkna k doplnění výdřevy při sypké hornině
pógn	skruž oblouk kolejnice
pokos	záběr
pole	dolové pole - propůjčené dolové míry svobodné pole - dosud nepropůjčené pole část, oddělení dolu volný prostor mezi dvěma dveřejemi
poledne	jih, žíla směru h 9 až 12
polevoj	směrný překop
policajt	váleček, zabraňující sjíždění dopravního pásu na stranu zarážka důlních vozů
polivok	postřikovač uhlí v místech, kde se drží plyny
políznutý	s náletem
polouhémšín	obruč na sudy
položít	položít míru - určit její polohu v terénu
póna	dráha, železnice
ponk	pracovní stůl
popelák	dvojitá uzavírací zeď, které je vyplněno popelem
popouštět	spouštět vozy na svážné

poprašek	vrstva kamenného prachu, zneškodňující uhelný prach
por	nosítka, truhla
pór	vrták, nebozez
pormašina	vrtací stroj
porta	okrajový pás, obruba
porubiště	porub
pořádek	hornický cech
pořiště	topor hamerního kladiva
poručník	plnomocník, faktor podílů
posadit, sedit	sázet oheň
pošprác	rozpěra, příčka
pouk	plocha kladiva, kterou se tlouklo na želízko
pouštění	otvor ve spodní části pece, kterým se vypouští kov z pece
poval	plošina mezi žebříky v šachtě pracovní lešení poschodí v těžní kleci
povalnice	povalová rozpora
povrzák	rána naprázdno, bez účinku
pozředět	menší množství rudy v žilovině
pradleček	mladý dělník v úpravně
prádlo	propírání rud v úpravně zařízení na propírání rud budova úpravny
práh	trám, spojující dolní konec stojek
prach	nejjemnější suchý podíl při úpravě
prajzák	sekáč s výměnnou špičkou
pramen	žíla
praškař	dělník posypávající uhlí v dole kamennou drtí
prašnice	nesoudržný prachový nános
prauch	obyčej, zvyk
prázdny	prázdna kychta - bez rudy pustý - bez důlního provozu
pregíř	razič mincí
prechštangle	páčidlo
prejtíř	dělník v úpravně

prejtovat rudu	roztloukat, třídít a oddělovat od jaloviny
prems	svázná, těžba po svázné
premza	brzda těžního stroje
premspant	pásová brzda
prenar	přečišťovač stříbra
prengada	dílna, kde se razily mince
presovaný luft	stlačený vzduch
proba, pruba	zkouška, analýza
probíř, prubíř	zkoušeč, analytik
profárat	vykonat obchůzku dolem, prohlédnout důl odpracovat směnu
prokovaná	ztráta železa při zkujňování
prolomit	prorazit
promelek	ztráta při úpravě rudy
propalek	větší zpotřeba dřevěného uhlí, než je stanoveno
propavovat	utrpět ztrátu při provozu dolů
proplástek	vrstva jaloviny mezi vrstvami uhlí
propůjčka	udělení práva dobývat vyhrazené nerosty dolové pole touto propůjčkou vymezené
prosednout	razit štolu, hloubit šachtu prorazit skrz žílu
prosek	zásek, šrám
prosekávač	sekáč na záseky, šrámy
prosívky	prosáté uhlí, ruda
proslojek	slabé kožisko, nevhodné k dobývání
prospekce	vyhledávání ložiska
prostup	průlez křížení žil ve směru nebo úklonu
protičelba	současně proti sobě ražené štoly
protiklonný	opačného úklonu
protrhovat	odrubávat
proval	propadnutí nebo protržení sypké horniny
provašovat	propírat
provize	zaopatřovací důchod
provizorka	dočasná pomocná stojka

provizyja	hornický důchod
prožabrovat	vyzmáhat, vyčistit
prsa	přední část pece
pruběřská cedule	zápis o zkoušce
pruboj	průbojník
prubovna	zkušebna rud a kovů
prut	rychle, ale nekvalitně házet uhlí na pás
pruch	zaboření, zával
průlom	průval
průsek	šrám při počvě nebo stropu k uvolnění uhlí klínem
průst	přední část
prušlok	průbojník
prutrgelt	srážka do bratrské pokladny
průtrž	náhlý výron
prychovitý	křehký, drobivý
přebírač	dělník, třídící rudu
přebírka	třídění rudy
přebitka	prorážka, pomocná chodba ražená v uhlí, spojující třídu s průvodní chodbou
předek	pracovní místo na konci chodby, konec chodby
překladač	dělník, překládající žlaby nebo pásy
překop	chodba ražená příčně nebo kolmo na směr ložiska, sloužící k dopravě, větrání hlavní důlní chodba, vedoucí k ložisku, ražená v hlušině chodba ražená kolmo na slednou, k vyhledávání paralelních žil
přeplecený	prokládaný
přerážka	prorážka
přesadit	přeplnit pec rudou přemístit mezník na jiné místo přemístit klec k těžbě na jiné patro
přeseknout	špičákem odsekat uhlí na bocích štoly
přesyp	místo, kde se těživo přesypává z jednoho dopravního zařízení do druhého
přiběrák	nástroj na rozšiřování vývrtů
přibírat	dodatečně rozšiřovat průřez důlního díla
přicvejtovat	přibírat

příklánět se	sblížovat se
příklonný	stejného úklonu
příkon	práce přesčas
přikovaná	železo, vyrobené při zkujňování nad stanovené množství
přiložit	doplatit cupusem ztráty
přiměřit	vyměřit dodatečně další míru
přípalek	uhlí uspořené při zkujňování železa
přísežný	pomocník správce revíru
přistálý	směna navíc
přítés	dřevěný klín, kterým se u stropu zaklínuje stojka
pucka	těžké kladivo na dlouhé násadě
pucovat	čistit
půda	žáruvzdorný kámen na dně vysoké pece železná plotna na dně zkujňovací výhně železné desky na podlaze koryta stoupy
pudlování	zkujňování v plamenné peci
pufr	nárazník
pugrancl	ochranný kotouček na nebozezu
pucherc	hrubé kusy rudniny ruční třídírna
pucherné	nájem za užívání stoupovny
puchnutí	puchnutí uhlí - zvětšování objemu při koksování puchnutí dřeva - tlení, ztráta pevnosti
puchovat	drtit
puchovní železo	kování patky pěcholu
puchýrna	stoupovna, drtírna
puchýř	pracovník u stoupy
pulc, pulec	prozatímní stojka
pulkrancl	věneček / při vrtání /
půlnoc	sever, h 0
půlpár	polodveřej, jedna stojka se stropnicí
pulvezok	konec vrtné díry pro náboj
pumpař	dělník obsluhující čerpadla
punovat	zakalit železo
pupek	čep obrtlíku na toporu hamerního kladiva

	háček, na kterém visí táhlo pumpy výstupek na násadě hřebelce
půra	dopravní truhla, kolečko, vozík
puřník	odvíhač
pustit	odpíchnout pec pustit vodu na vodní kolo uvést do provozu stroj zahájit tavbu začít dmýchat opustit důl, pracoviště
pykslgelt	bratrský peníz
pyropissit	hnědé uhlí s velkým obsahem vosků a pryskyřic
pyskáč	vrták s bočním ostřím

R

rabovač	plenič
rabování	nehospodárné dobývání
rabovat	dobývat odstraňovat důlní výstroj a výztuž při ukončení těžby, před opuštěním dolu
rabunk	porub plenění výdřevy
rabuše	vrub
rabuška	znamení pro dalšího havíře, aby věděl, kde má začít vrtat
radšachetní měch	měch vytahovaný strojním vrátkem
radvanec	kolečko
ráf	obruč kola
rajnodl	nábojová jehlice
rajtunk	vyúčtování
ramíř	dělník, který v huti naváží uhlí a rudu
ramovat	odklízet
rámová výstuž	dveřej
ratloch	dymník, sopouch, komín
ratsajl	nosný sloup hřídele vodního kola
ratšachta	těžná šachta
raušovité	hrubý

ražump	šachetní jímka na vodu
reces	dluh těžaře na cupusu
regál	panovníkovo právo na drahé kovy, nakládání s nimi, udělování práva dobývání a zpracování
rechnungsfíra	účetní
rejtunk	vyúčtování
respa	nosítka nosník dveřej na kříži chodeb
reš	rýha, šrám vyšramaná drť
retardát	zmeškání v placení cupusu
retovat	zachraňovat
retr	síto, síťová třidička
revír	okrsek, spojující doly ložiskově nebo provozně spojené
revírník	naddůlní
richtšachta	svislá šachta
rinkové železo	železo v kroužcích
rmut	směs kalu užitkového nerostu s vodou
roh	klika vrátku
rohatinka	špičatá část kovadliny u hamru
rolka	válec u pásového dopravníku, po kterém se pás pohybuje
rošt	pražení rudy množství rudy najednou pražené
roštíř	pražič
roštovina	kouř z hutí pražení rudy
roubík	kůl upevněný na laně, na kterém seděli havíři při spouštění do dolu
roušovitý	drobný
rozdělání	příprava ložiska na těžbu porub stařina
rozduť	zvětšení ložiska
rozdílňa	rozdělná třída
rozeta	růžice
rozkverkovat	rozdělit retardátní podíly mezi těžaře

rozměrka	latky k měření délek
rozmrštit se	rozdělit se, rozvětvit se
rozstřelit se	rozmrštit se
rozškvarky	struska
rub	porub
rubáč	lamač
rubák	bidlo s háky na trhání výdřevy
rubanina	hornina, získaná hornickou prací
ručička	rukojeť kliky vrátku držadlo kolečka
ručna	žlab, do kterého se sypalo uhlí
rucherc	rudnina
rula, rulka	roura přívodu stlačeného vzduchu zápalná šňůra
ruklař	důlní zámečník
rumpál	válec vrátku, hřidel
rumplac	odpočívadlo točna na vozy
ryc	zásek
rycovec	dlouhý sekáč
rýgl	rozpěra
rychtovat	připravovat rubání upravovat pec
ryna	žlab na dopravu uhlí
rynhoř	překladač žlabů
rýže, rýžovat	rozdružování těžkých minerálů proudem vody

Ř

řídký	chudý
řmotný	bohatý

S

sabatora	brašna na nářadí
sábrovač	důlní čistič
sacuňk	uložení horniny

ságrovat	oddělovat měď od stříbra
sáh	délková míra
sajrajt	bahno, nečistoty
sálpóna	lanová dráha
sáně	smyk naložený kamením a připnutý k rameni žentouru, který jej brzdil
sára	patka čepu žentouru
sauffer	větrák, odsávač
sázení	zakládání ohně rozduřování horniny na sazečkách vsázka do pece
sazivo	vsazovaná rudnina
sbírka	cupus
sdymadlo	huť
secmašina	sazečka
sehnat	svádět vodu do jímky oddělovat drahé kovy od olova
sejf, sejp	rýžoviště
sejmout	odstranit lehký podíl na sazečce odstraňovat nadloží propustit dělníka z práce nevyplatit zameškanou směnu
sekáč	rubač, lamač nástroj k odsekávání kovu, horniny
selská pec	nízká kusová pec, vlčí pec
semenka	železná ruda, složená z drobných zrněk oolitická ruda
senk	hloubení
senkl	závaží, olovnice
senklovat	změřit hloubku
senklšipt	měřická skoba
separat	prádlo, třídírna uhlí
sesí	úřednická porada
sešlý	porouchaný, na zboření stářím neschopný
sfárat	sjet do dolu
sfažňa	svážňa

sfolgovat	zpomalit, polevit v práci
shánět	oddělovat drahé hovy od olova
sheňovat	po provaze se spouštět do šachty
signálštempl	slabé dřevo, postavené v plánu kolmo, podle kterého se určuje stropní tlak
sicherka	bezpečnostní lampa
silvestr	ruční pákové zařízení k odstraňování výdřevy
skajlovat	pomocí klínů strhnout
skála	hornina
skepovat	vyklopit vozík čelem
skip	samočinná výsypaná těžná nádoba
sklak	druh slínovce
sklepení	klenutější strop sloje
sklípek	podkop pro umístění nálože dutina na konci vývrtu zásobník rubaniny na nárazišti úkryt před vlakem nejnižší patro třípatrového náraziště
sklopka	zařízení, pomocí kterého se těžní klec při přejetí usadí v těžní věži
skluz	žlab pro dopravu rubaniny samospádem
skrývat	odstranit jalovou vrstvu nad ložiskem
skrývka	odstraňování nadloží ložiska povrchový lom
skřipec	ochranné zařízení k zadržení těžné klece při přejetí výjezdného patra
skury	kožená ochrana kolen
sledná	štola ražená po žíle
slepý	nevycházející na povrch
slivka	žvýkací tabák
slizury	usazenina v odvodňovacích žlabech
složít	postavit milíř sestavit žlaby dohromady zaplatit cupus
sluha	sloj
smetek	odlučná puklina
smolka	smolinec
smrad	dusivé plyny

smrsk	porucha, skok, pokles
snímačka	nástroj k odstraňování lehké vrstvy na úpravárenském žlabu
snímek	kopie důlní mapy
soc	nástavec sací nebo výtlačné roury pumpy
sochor	páčidlo nevhodná, špatná stojka
sortýrka	třídírna
splavidlo	štola
spodek	počva podloží
spouštět	uvolňovat nadloží odpichovat vysokou pec zapalovat vysokou pec zahajovat provoz dolu roztavit sfárat do dolu
srdcovka	součást závěsu těžné klece součást kolejové výhybky
srub	důlní výdřeva, kde jsou dveřeje těsně vedle sebe
stahovací šroub	šroub k napínání stahovačky
stahovačka	šňůra, na kterou se zavěšuje důlní kompas
stahovadlo	měřický nástroj
stanc	týdenní mzda havířů
starci	dřívější horníci
stařina	opuštěné důlní dílo
stát	být mimo provoz
stativo	trám s ložisky kola na spodní vodu
stoják	strmě uložená sloj
stojatý	strmě uložený, žíla směru h 1 až 3
stolice	dřevěná podpora pod stropnicí / na kříži / těžná stolice - část věže s lanovými kladkami
stoupa	drtič úpravna obecně
stranit rudu	krást rudu
stropař	plenič: ten, kdo spouští stropy, zavaluje
stropování	výstupkové dobývání
stržek	neúplně odpálený vývrt

středňák	jeden ze tří druhů ručních vrtáků
střevíc	píst pumpy délková míra, stopa
stupaja	důlní, který neprošel horní školou
stupař	dělník u stoupy
suchý	špatně tavitelný stříbrná ruda bez olova suchá stoupa - rudnina není promývána vodou suchá zed' - stavěná bez malty
sulbrych	příčný trrá, kterým procházely pěcholy
sumpřštreka	překop, odvádějící vodu do šachetní jímky vodojem, nádrž
svědek	znamení, kladené pod důlní mezník
svěder	spirálový vrták
světlík	větrací šachta
svině	ležatý milíř hrouda železa, která zůstala ve vyhaslé peci
svoreň, svorník	hřeb k vedení huntu druh výztuže
sýla	popruh
synek	pomocník havíře
sýp, sypa	sypný komín
sypač	dělník, který vypouštěl uhlí z výsyvky do důlních vozů
sypanec	kyprá hornina
sypání	směs rudy s přísadami do pece
sypkař	dělník u sýpu, který plní vozíky
syrcevka	lopata tvaru srdce
syrový	surový, nevypražený

Š

šabota	železný nebo kamenný podklad stoupy
šachčař, šachtář	hlubič jámy, jámový tesař
šachetné	poplatek za používání cizí šachty
šachta	svisé důlní dílo, jáma
šachthajer	hlubič
šachthala	větší místnost v budově nad těžní jamou

šachthaus	budova nad těžní jamou
šachtice	svislé nebo úklonné důlní dílo malého průřezu a malé hloubky
šachtmice	slavnostní čapka báňských akademiků a učnů
šachtovný	tesař na jámě
šachtový	údržbář na jámě
šajba	lanová kladka
šajder, šajdr	kryt, dveře
šajdhaus	třídírna
šajdštubna	třídírna
šala	kus kamene, oddělený od skály
šála	těžní klec
šalovačka	tenké prkno používané k zabezení
šapa	vrtací lžíce
šar	křížení pod ostrým úhlem křížení v úklonu zářez ve stropnici pro spojování
šarovat	křížit se (o žilách) křížem sekat rudy uklízet po sázení ohně
šarpak	řetízkový zvedák
šarta	litinová plotna pro vycezení mědi
šárunk	křížení nebo spojování žil
šarže	zásyp pece
šastat	bez rozmyslu rychle házet
šátrok	ruční splávek na rozdužování rud
šatštubna	třídírna
šejba	kotouč mědi
šejt	dlouhé poleno, dlouhé třísky
šepmistr	přední konšel, porotce
šeptat	tiše jednat o koupi rudy, podílů
šibík	komín, hloubení, slepá jáma
šicer	střelmistr
šiffr, šifer	břidlice, lupek
šifrovitý	břidličnatý
šichta	směna

šichtař	dělník pracující na směny
šichtmistr	směnmistr
šichetné	plat za směnu
šichtovnice	kniha pro záznam jednotlivých směn
šikmina	dovrchní nebo úpadní porub
šilink	větší počet koleček nebo měchů vytažených při důlní dopravě
šín, šína	pásové železo ráf na kolo kolejnice
šinógl, šinágl	kolejový hřeb
šíření	poddělávka komorování
šiška	ucpávka nálože z hlíny, jílu náložka trhaviny
šitelryny	nátřasný žlab
škopek	okraj sázecího síta
šlák, šlág	překop, prorážka
šlak	stopa, ve které chodili koně u žentouru
šlaky	struska
šlam	bláto, kal, mour jemně rozdrčená ruda
šlapka	lopatka na konci gracky
šléhl	mlátek, hornické kladivo ručně ražená chodba
šlemar, šlemr	plavič, rozplavovač
šlepr	mladý dělník, který vozil v dole kolečka
šlic	zářez, zátinka, drážka
šlígle	mlátek a želízko, hornický znak
šlich	rudní moučka, měl
šlichýř	propírač
šliper, šlipr	pražec
šlomár	plavič na kalových splavech
šlusovat	dělat uzávěrku, končit
šmajchlovka	dřevěná tyč na brždění důlních vozů
šmant	vrtná moučka

šmelc	tavba, chod vysoké pece
šmelciř	hutník
šmelcírna	huť
šmelíř	dozorce na povrchu
šmidovec	drát k upravování knotu kahanu
šmihat	rychle házet
šmír	tuhé mazivo
šmitna	minciřská dílna
šmjel	prach, nejdrobnější uhlí
šmorch	stupně ve zdi
šmyka	slabá rozsedlina v uhelné sloji
šnefór	spirálový vrták
šňůra	zápalná šňůra měřická šňůra tenká rudní žilka
šnyc	zásek v uhelné vrstvě
šopa	kůlna
šorf, šurf	kutání, kutací práce kutiště průzkumné dílo
šour	výkružka ve stojce, vysekaná pro stropnici
špachtle	stěrka, lžíce
špagát	tenký provázek
špátová žíla	žíla směru h 7 až 9 karbonátová žíla
špermas	rozměrka, posuvná mírka
špery	stavítko k podchycení klece
špic	hrot, bodec
špickasna	nálevka, násypka
špičák	nosák, motyka k dobývání uhlí špičatá tyč pro ruční vrtání
špína	povlak, obruba
špíruňk	slabá stříbrnosná žíla, známka blízkého zrudnění
šprác	rozpora sochor na překládání pancéřů k porubní stěně
špringle	držadlo, za které byl zvedán důlní vozík

šprycl	příčka žebříku
špryně	odskok štoly, nerovnost
špůra	drážka pro vedení huntu vodítko těžní klece
šrám	rýha vodní šrám - stružka brázda, rýha v uhlí při počvě uhelná drť ze šrámu
šramač	dělník vysekávající štám obsluha šramacího stroje
šramka	šramací stroj
šrapr	šklrabák, škrabáková nádoba
šrédr	sekáč na železo
šrapce	hranaté tyčové železo
štach	tyčka, lať pražec pod kolejnice
štachl	tyč s bodcem na odstraňování tuhé strusky
štajfovát	zvyšovat úroveň ražené chodbice
štajgort	dovrchní čelba, dovrchní překop
štajgr	důlní dozorce
štak, štakovat	stoupání ústup na štole razit dovrchně
štátus	státní pokladna přijetí do státních služeb
štejgýř	důlní dozorce
štel	podstavec těžní klec
štelc	násada, topůrko
šteler	pražec
štemajzn	dláto
štempl	stojka, rozpěra
štemploch	zásek pro stojku
štemplovat	podpírat
štenfl	stojka bočnice dveřeje zaklínovaná rozpóra

šterc	výsypka, odval
štercíř	mítač ten, kdo vysypá vozy na haldu
štercovna	jímka jámového čerpadla
šterloch	sýp chodba prudkého sklonu
štěřín	postranice žebříku
štětka	drůza, geoda
šteury, štaury	finanční podpora dolování od panovníka
štít	ochranné pažení nad pracovištěm
štok	vysoká černá hornická čepice, kašket
štola	vodorovné důlní dílo s vyústěním na povrch
štolhort	čelba, čelo štoly
štolmistr	správce stájí
štolník	držitel štolové propůjčky, vlastník štoly
štos	kratší strana šachty
štoshert	nárazový splav
štospór	vrták k nárazovému vrtání střelných děr
štrajch	vodorovná počva sloje
štreb	stěna větších rozměrů
štrebna	vzpěra, podpěra
štrejch	směr žíly
štrejchýř	dělník, který vymetal saze z latrochů
štreka	chodba, štola, překop
štrof	pokuta, trest
štrofák	potrestaný horník
štros	podloží chodby sestupkový porub hrbol, výstupek ochranný pilíř
štrosmo	sestupkovým dobýváním
štruks	měkká vrstevnatá hornina
štrych	směr žíly
štuc	hrdlo trubky, nátrubek
štufa	ukázkový kus rudy

	měřická značka úkolová značka značka hranice důlních měr v podzemí
šturc	odval, halda
šturcíř	dělník plnicí měchy vodou
šturplech	hrubý, surový plech
štus	hranice dříví k sázení ohně stěna šachty
štusový	štusová šála - klec u boku šachty, krajní, levá těžní klec
štycna	podpěra, sloupek vrátku
štyglem	svisle, dovrchně
štyglovitost	sklon, stoupání, strmost
štyl, štyl	násada, topůrko
štyv	odpad při výrobě dřevěného uhlí
šubr	uzávěr sýpu
šucpajle	ochranný pilíř
šucpína	ochranný poval
šulka, šulek	jílová ucpávka nálože náložka
šulkovna	plátěná taška na šulky
šufle	slabé prkno, umístěné za výdřevu jako ochrana proti opadávání horniny do chodby
šurc	závěs závěsný řetěz
šurf	kutání, kutiště průzkumná šachtice, rýha
šurfšachta	průzkumná šachta
šůsek	úkolová značka
šůspíň	ochranný poval
šustánky	drobná ruda
šut	sypný komín vyústění pohyblivých žlabů, kterými se sype uhlí do vozů, násypka
šuzman	střelmistr
švancara	slavnostní hornická hůl
švel	pražec, lyžina, podélný práh dveřeje

švelkoks	polokoks
švelování	nízkotepelná karbonizace uhlí
švengrák	střelná díra, vrtaná komíhavě zdola nahoru
švůb	dým ze sázení ohně

T

táb	jalovina, kámen
tačka, tačky	kolečko na dopravu v úzkých prostorech
tačník	pomocný dělník, dopravující rudu na kolečku
táflovat	vykládat deskami dláždít
taghašpl	hlavní hašpl, dosahující na povrch
tahač	dělník otáčející klikou vrátku dělník, který pomáhal odbíhačům tahat hunty
tahadla	táhla pumpy míhadla
táhnout	vytahovat z hlubiny na povrch
tajfovat	hloubit
tajlunksštreka	dělicí, rozdělná třída
tákštajgr	dozorce na povrchu
tál	důlní podíl
tálovat	určit, ustanovit podíly
tamovat	utěsnit, zazdít / při důlním požáru /
tamponování	utěšňování, zahliňování
tandem	dvojitý parní stroj
tebel, teblík	příčka v žebříku
tegel	slín, jílovec
teleskop	vrtací kladivo pro vertikální vrtání
tepat vodu	čerpat vodu do jímky
terminageld	cílová prémie, odměna za vykování stanoveného množství železa
těžař	držitel důlních podílů, báňský podnikatel
těžařstvo	sdružení báňských podnikatelů
těžba	doprava rubaniny na povrch dobývání užitkového nerostu
tlouk	pěchol stoupy

tluč	úpravárenská moučka
tlučka	kladivo kladivového drtiče
točidlo	vrátek
tomak	domák, odřezek dřeva, který si horníci odnášeli domů na topení
tona, tuna	těžný okov
tonlaga	úpadnice
topidlo	vodní jímka
torketovat	postříkovat stěny chodeb betonem
trajfus	trojnožka
trajv, trejb, trejv	těžný vrátek, poháněný koňským žentourem
trakovat	čerpat vodu na povrch
traktéři	dělníci, kteří vytahovali vodu z hašplů na povrch
trambaum, trumpán	trám v základu konstrukce stoupy
tramsajl	svislý trám v konstrukci stoupy
tratárek	trakař, kolečko
trať	těžná trať - těžné pole na sloji nebo na žíle mezi dvěma patry
traufpíň	stříška proti kapající vodě, okap
trejbování	těžba na povrch
trejbšachta	těžná šachta
trejvíř	dělník při dopravě rubaniny na povrch pohaněč koní u žentouru
trekverk	prkna, položená na pražce
tretina	klanicový vůz na dopravu tyčoviny
tritl	třetina zaměstnanců na šachtě při třísměnném provozu pracovní směna
troky	necky, žlab
truhla	nosítka, necky korba vozu, přeneseně i vůz s uzavřenou korbou
truhlica	bedýnka pro dopravu uhlí z pracoviště na dopravní třídu
truk	horský tlak
trum	odžilek
truml	třídící buben
trychtár	třídící nálevka
trymlík	odžilek chodbička po vyrubaném odžilku

třícátá	důlní podíl 1/32
tumploch	žebříková podpěra
tůně	jímka na vodu
tuplovka	dvojitá směna
tura	souprava pohyblivých žlabů, poháněných jedním motorem
turen	dveře v důlních dílech
turchšlák	prorážka
turlík, tutlík	krátká podpěra, špalíček
tylec	část topůrka, která je vložena do ucha sekery
tympl	nístěj vysoké pece
tyngeld	záloha na plat
tyrolák	vrtaná díra, vrtaná komíhavě zdola nahoru
týrštok	dveřej výdřevy

U

uhelna	uhelný důl
uhlačka	briketa
uhlobaron	sběrač odpadového uhlí na haldě majitel uhelných dolů
úklon	odchylka kolmice na směr vrstev od vodorovné roviny
ulička	prostor mezi stojkami a stěnou, kudy pojíždí brázdící stroj
ulm, ulma	bok, strana
úloch	navářka, opotřebovaný nástroj
umbruch, umpruch	obchůzka, systém chodeb ražený kolem jámy nebo zabořeného místa
umproch	nálom, dobyvatelná část rudního ložiska
ungost, unkost	náklady, výdaje
untrštajgr	poddůlní, poddozorce
upad, úpad	úklon, spád svážná, úpadnice naprosté vyčerpání
uramovat	odklidit, odrubat
urbura	královský důchod z dolů
urburěj	hlavní nájemce dolů a mincovny správce revíru

	horní úředník, výběrčí desátku
urgl	dlouhá stojka
usazovák	zařízení k usazování drobných jemných částic z vody
ústí	začátek šachty nebo štoly na povrchu
ústup	stupňovitý výběžek, vzniklý vylámaním horniny
ustupovat	dobývat ložisko vylamováním ústupků
útečka	útěková chodba, nouzová chodba
úvodní jáma	jáma, která umožňuje přístup k ložisku vtažná jáma
užabrovat	vyčistit

V

váha nad hertem	jeřáb, kterým se z pecí vyťahovalo železo
vajíčko	malá briketa vejčitého tvaru
val	skok, smrsk, porucha
valcíř	dělník ve válcovně
valcverk	válcový drtič válcovna plechu
vandrák	klec, která jezdí ve svážené působení gravitace vodítko pro okov při hloubení šachty volná klec
vandruvka	kousek dřeva, trocha uhlí, které si odnášel horník potají domů
vanta	kus skály
vanty	kusy rudy, hrubá ruda
vápenka	pec k pálení vápna výrobna vápna
vardejn, gvardejn	zástupce mincmistra (úředník, jmenovaný panovníkem, jemuž odpovídal za provoz)
varhany	stojkořadí
vartgeld	náhrada za mzdu, kdy dělníci nemohli pracovat pro nepředvídatelné události
vaserňa	stružka pro odtok vody v chodbě
vaserzajch	stružka pro odtok vody u stěny chodby
vasrpíň	ochranná stříška proti vodě
vasršachta	vodotěžná jáma
vasrváha	vodováha

vašajzen	železo získané drcením a propíráním strusky
vašcajk	rudnina určená k propírání
vašverák	mladý pracovník u propírání
vašverk	úpravna, prádlo
věc	pravá rudní žíla
vědro	džber, tona
vejstřelky	drobné odžilkky
vejtírka	hadřík na čištění mokrých vrtných děr
veksl	kolejová výhybka střídání směn přemístění horníků na jiné pracoviště výměna drahého kovu směnárna
vekslovat	vyměňovat střídat ve směně
vele	osa, hřidel
věnc	rámová výstuž šachty
vercajk	nářadí
vergel	špatný, často selhávající stroj
verk	dílo, pracoviště rozpracované mince směs olova se stříbrem důlní závod státní podnikání, erár
veršlák	překop
veřej	dveřej
vestfalie	řetěz, kterým jsou připevněny kotouče, které slouží jako brzdicí zařízení ve strmých nepohyblivých žlabech žlaby pro šikmé, strmé sloje
věterka	bezpečnostní lampa
veterňa	chodba pro odvádění větrů
větrovat	dodávat čerstvý vzduch
větrování	opatřování důlních děl čerstvými větry zařízení k větrání
vetřsachta	výdušná větrací šachta
vetřsid, vetřsajda	větrná přepážka úzká větrací chodbice
větruvka	větrací jáma

veverka	vrtací vůz VV-4
vidrhol	razit proti něčemu
vidrličný	protiklonný
vinda	naviják, vrátek
vindpang	větrák
vinklak	nepohyblivé žlaby, středem lomené
viper	zařízení k vyklápění důlních vozů
visuté	nadloží
vitkovička	vrtací kladivo EDK-60
vitruňky	zvětralé rudy
vličí pec	selská pec, jednoduchá kusová pec
vlk	jímka v nejhlubším místě dolu vytavený kus železa
vodák	soudek s pitnou vodou na podvozku
vodňara	bečka, soudek na pitnou vodu
vodnice	měch na vytahování vody z dolu
vocher	větrák, větrník
volovice	měch z volské kůže
vort	čelba
vosrcajk	vodní stružka
vosrkrábl	vodní stružka
vosrštreaka	chodba na úrovni nižší než ostatní chodby, přejímala vodu při opravách čerpadel
vošverák	dělník v úpravně, na prádle
vošverk	úpravna, prádlo osazenstvo v úpravně
vozič, vozač	odbíhač, ten, kdo dopravoval vozíky
vrat, vrátek	naviják pro svislou lanovou dopravu
vrchní štejgýř	dozorce nad velkou částí revíru
vrták	vrtací stroj vrtač, dělník u vrtáku
vrub	brázda, zářez v hornině
vrubovka	brázdící stroj rabuše, půlená hůl s vruby pro kontrolu vyúčtování
vuzek	důlní vozík

vybihač	naražeč, který pracuje na povrchu
vycedit	oddělit stříbro od ostatních kovů
vycimrovat	vydřevit
výdršinský	protiklonný
vyfárat	vyjet, vystoupit z dolu
vyfasovat	přijmout ze skladu
vyfedrovat	těžít, vytáhnout z dolu
vyfouknout	vybuchnout bez žádaného účinku
vygracovat	vyčistit vrtné díry grackou
vyhenkovat	skládat, vyjímat, vyvěšovat
výhrabky	drobné zbytky vyhrabané z pece
vyhřívačka	výheň pro ohřev železa před kováním
vycházet na den	vystupovat na povrch
výjezd mužstva	doprava osádky na povrch
vyjímat se	vykliňovat, ztrácet se
vyklepávat	ručně roztloukat a třídit rudu
vyklínit	zmenšovat mocnost až do vymizení
vykomínovat se (o kameni)	vypadnout ze stropu
vykon	doplatek k dennímu platu podle úkolové mzdy množství odvedené práce
výkruž	oblé vyhloubení na horním konci stojky, do něhož se ukládá zaoblená stropnice
vyletnovat	vymazat vrtnou díru jílem
výlom	uvolnění části horniny prostor vzniklý vylámaním horniny
vymytina	místo, kde končí uhelná sloj
vyňetí	vyklínění rudy
výpalek	kyz po pražení
vyplenit	odstranit výztuž z důlního díla
vyrabovat	vyrubat ložisko nevhodným způsobem odstranit výztuž a zařízení z dolu
vyrážet	vylamovat, razit vysunovat vozíky z těžní klece
vrchovi	horníci, pracující na povrchu
výrub	oddělení užitkové horniny, rubání

	prostor vzniklý rubáním
vyrychtovat	vyšetřovat, zkoumat, sledovat, otvírat žílu
vyřezat se	vyklínit
vyřízení	příprava ložiska k rubání
výstroj	soubor těžného a výztužného zařízení dolu výztuž
výstupek	zálom vytvářený v ložisku směrem nahoru, na způsob obráceného schodu
výsyp	zvětšení objemu horniny jejím rozdrčením, zkeypřením místo, kterým se těživo vysypává do vozíků výsyp uhlí - uvolnění uhlí při strmém uložení sloje, provázené někdy výronem plynu
výsypka	místo, kam se ukládá jalovina odval jaloviny
vyšlamovat	odstranit kal
vyšmelcovat	vytavit
vyšramat	vytvořit brázdu, zářez
vyšturcovat	vysypat, vyklopit
vyštusovat	vysekat vzorek
vytahování vody	těžba vody na povrch
výtažný	z dolu vystupující
vytěžit	narubat a dopravit na povrch
vytrekovat	vynést nahoru
vyuhlit	vytěžit uhlí
vyvekslovat	vyměnit, vystřídat
vyztuž	výstroj, výdřeva, ostění
vzbuch	samovolné vznícení výbušniny zahřátím na vyšší teplotu

Y

ybrláf	přebytek, zisk
ýbrzich	komínování, dovrchní rubání komín
ýbršichta	práce přesčas

Z

zabirka	určený pracovní úsek
---------	----------------------

zábrovat	vyklízet, čistit
zacimrovat	zahradit plnou výdřevou
zadák	kámen, který tvořil zadní stěnu podstavy vysoké pece
zadina	zbytek, nejchudší část upravované rudní drti
zafyntovat	vložit dřevěné klíny nad stropnice, zaklínovat, utáhnout
zagrovat	oddělovat stříbro od mědi
zagrovna	vycezovací huť
zahraňovat	zpevňovat dobývku systémem hrání, kašen
zakladač, zakládkář	dělník, který zakládá vyrubané prostory jalovinou, aby se zabránilo závalu
zakládka	vyplňování vyrubaných prostor jalovinou materiál používaný k zakládání
zakopňakovat	opatřovat stropnicemi
zakuplovat	na těžním stroji spojit volný buben s pevným, přeložit těžní klec
zálom	první narušení celistvé horniny systém vývrtů v rubanině
zamazat	zamazat rudu, značku - pokrýt jílem nebo hlínou, aby nebyla vidět pokrývat hlínou dřevěné komíny / latrochy / aby neshořely při sázení ohně
zamurovat	zazdít
zanutovat	žádat o propůjčku
zapadat	mít úklon
zápar	počáteční stadium samovznícení uhlí místo, kde se uhlí zapařilo
zapažit	zajistit boky a strop důlního díla v drobných horninách
zapínit	opatřit povalem, překrýt
zápověď	zákaz volné dispozice s rudou, kovy apod.
zarazit	zahájit práci na novém dole
zarážka	zaměřený bod v terénu, odkud se začíná razit nové důlní dílo klín k zajištění důlních vozů proti samovolnému ujetí
zárub, záruba	první proniknutí do souvislé horniny, zahájení rubání
zasazení	zakládání jalovinou spečení zásypu ve vysoké peci
zasednout	zahájit práci na důlním díle
zaslepit	uzavřít

	zaslepit rudu - zamazat ji jílem, aby nebyla vidět
záštita	úkryt při odstělu
zaštufování	opatření hraniční nebo úkolovou značkou
zátah	upevnění stojky zaklínováním zkosená ploška na stropě, kam se opírá horní konec stojky
zatel	nástavba důlního vozíku, zvýšení postranic
zatelštreka	sedlová třída pro dopravu s nástavbami vozů
zatínat	rubat zářezy
zátinka	zálom nebo zářez v hornině vedený kolmo na vrstvy výlom takovýmto zářezem vzniklý
zátrž	částečně uvolněný kus horniny
zátyň	oddělení šachty
zával	zřícení nadložních vrstev zavalené důlní dílo hornina, která zavalené důlní dílo vyplňuje
závalek	malá cizorodá vložka v hornině
zavalovač	dělník, který odstraňuje výdřevu v prostorách určených k zavalení
zavrtávák	začáteční krátký vrták
zbijání	podšramaný předeck, určený ke zbíjení
zbíjet	srážet podrubanou horninu
zbíjet	vodu do žumpu - čerpat, svádět vodu do jímky
zbírka	vybírání peněz od těžařů na nové zahájení provozu
zbroj	nářadí, náčiní
zbytek	malá plocha mezi vyměřenými důlními měrami, kde nejde vyměřit celou míru
zdekovat se	krýt se při odstřelu odejít od práce
zdrť	rozdrčení části sloje, vyvolané tektonickou poruchou
zejdštempl	stojka v rozích jámy k vystužení věnce
zejduna	boční, postranní prkno v úklonné šachtě
zemník	vrstva uhlí, zbývající u počvy po podbrázdění uhelného pilíře
zenklovat	vyměřovat olovnicí
zhlaví	ústí jámy, štoly hlava měchu
zhluchnutí	ztráta zrudnění v těže hornině přechod ložiska do jaloviny

zicherka	bezpečnostní lampa
zinkování	hloubení
zjalovění	ztráta zrudnění, zhluchnutí, vyhluchnutí
zkankovatění	ztráta zrudnění
zmáhač	dělník, který odstraňuje zával
zmrsk	odžilek
zmrtvět	ztratit horský tlak, nebýt v pohybu
znamenáček	značkovací kladivo
zol, zoul	počva, dno, spodek
zoulový štos	sestup, sestupný porub
zpodlažit	vyklínit (o rudě)
zpurovaný	rozsedlý (o hornině)
způsobný	dobře rubatelný
zrno	obsah kovu v minci
zub	výstupek nebo ústupek spojení dvou trámů zářezy
zvětralina	rozložená ruda na povrchu, silně oxidovaná

Ž

žába	klec, která jezdila ve svážné vlivem gravitace
žabka	výbušné pýchovadlo
žabrovat	čistit
žabrovitý	kámen měkká břidličnatá hornina
žabruňk	čištění
žabřík	žebřík
žároviště	prostor ohně
žebro	opora stropu ve vyrubaném prostoru
železnak	tvrdá hornina
železník	středověký horník, hutník a kovář zároveň obchodník železem
železný klobouk	zvětralý výchoz polymetalických ložisek, kde je železo obsažené v sirnicích oxidováno na limonit
želízko	sekáč na násadě
ženglička	jehla, vkládaná do prachové nálože, okolo níž se upěchovala ucpávka: po jejím vytažení se otvorem vsunul doutnák

žentour	těžní stroj, poháněný koňskou silou
žet	lesklá tvrdá odrůda hnědého uhlí
žid	zbytek železa rozptýlený ve strusce
židovská smola	asfalt
žilník	spleť slabých žil, tvořící ložisko
žílovina	výplň rudní žíly
žinkovat se	spouštět se do dolu
žírný	spékané černé uhlí pro výrobu koksu
živý	živé uhlí - na něž působí horský tlak
žula	počva, podlaha důlního díla
žump	jímka na vodu, nádrž
žumpák, žumpař	hlubič
žumpejz	dlouhý sekáč
žumpový	žumpový fárt - žebřík na spodku těžné jámy
žumpový hauptdynek	hlavní úkol na hloubení dna jámy